

ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГА ПРО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ФЕНОМЕНИ LORENZO LUZURIAGA ABOUT SOCIO-PEDAGOGICAL PHENOMENA

У статті окреслюються окремі аспекти оригінальної соціально-педагогічної концепції видатного іспанського науковця, педагога Лоренсо Лузуриаги. З'ясовано, що Лоренсо Лузуриага бачив предметом соціальної педагогіки відношення "виховання – суспільство", а її головною метою – дослідження виховання як засобу збереження і розвитку людського суспільства.

Установлено, що Лоренсо Лузуриага піддавав теоретичному аналізу соціально-педагогічні феномени в різних наукових працях, а найбільш ґрунтовно вони схарактеризовані педагогом в монографії "Соціальна і політична педагогіка". З-поміж найважливіших соціально-педагогічних феноменів Лоренсо Лузуриага визначав міжпоколінне виховання, виховання в масовому суспільстві, виховання в громаді та інші явища.

Зазначено, що в соціально-педагогічній концепції іспанського науковця оригінальним чином було поєднано соціологічні, політологічні та педагогічні ідеї. Лоренсо Лузуриага, зводячи власну соціально-педагогічну концепцію, спирався як на дослідження сучасних соціологів (Ф. Тьонніс, М. Вебер, Г. Фрейдер, К. Маннгейм, А. Посада та ін.), так і на вчення педагогів-класиків (Й. Песталоцці, Г. Кершенштейнер, П. Наторп, Д. Дьюї та ін.). Україн важливим для нього при аналізі соціально-педагогічних феноменів було не відступати від поглядів славного іспанського філософа Хосе Ортега-і-Гассета, в якого він за величчям долі навчався у Мадридській Вищій педагогічній школі.

Кропітке вивчення соціологічних праць і дослідницький талант дозволили Лоренсо Лузуриазі обґрунтувати соціально-виховне значення таких елементів суспільства, як покоління, маси, меншини, громади, народи й держави, піддати глибокому теоретичному аналізу соціально-педагогічні феномени міжпоколінного виховання, виховання в масовому суспільстві, виховання в громаді, позашкільної освіти тощо. Лоренсо Лузуриага доводив, що соціально-виховний вплив різних елементів суспільства має бути цілеспрямованим задля досягнення суспільної консолідації, підтримання гармонійного функціонування соціуму та його прогресивного розвинення в інтересах людської особистості.

Ключові слова: Лоренсо Лузуриага, соціальна педагогіка, соціально-педагогічна концепція, соціально-педагогічні феномени, між-

поколінне виховання, виховання в масовому суспільстві, виховання в громаді.

Some aspects of the original socio-pedagogical doctrine of the outstanding Spanish scientist, teacher Lorenzo Luzuriaga have been analyzed in the article. It was found that Lorenzo Luzuriaga saw the subject of social pedagogy as the relationship "education – society", and its main purpose – the study of education as a means of preserving and developing human society. It was established that Lorenzo Luzuriaga subjected to theoretical analysis of socio-pedagogical phenomena in various scientific works, and they are most thoroughly characterized by Spanish teacher in the monograph "Social and Political Pedagogy". Among the most important socio-pedagogical phenomena Lorenzo Luzuriaga identified intergenerational education, education in mass society, community education and other phenomena.

It is noted that the socio-pedagogical doctrine of the Spanish scientist combined sociological, pedagogical and political science ideas in an original way. Lorenzo Luzuriaga, reducing his own socio-pedagogical concept, relied on the research of modern sociologists (F. Tonnies, M. Weber, H. Freyer, K. Mannheim, A. Posada, etc.) and on the teachings of classical teachers (J. Pestalozzi, G. Kershensteiner, P. Natorp, D. Dewey, etc.). It was extremely important for him in the analysis of socio-pedagogical phenomena not to deviate from the views of the famous Spanish philosopher Jose Ortega y Gasset, with whom he studied at the Madrid Higher School of Pedagogy.

Careful study of sociological works and research talent allowed Lorenzo Luzuriaga to justify the socio-educational significance of such elements of society as generations, masses, minorities, communities, nations and states, to subject in-depth theoretical analysis of socio-pedagogical phenomena of intergenerational education, education in mass society, education in community, extracurricular education, etc. Lorenzo Luzuriaga argued that the socio-educational influence of various elements of society should be purposeful in order to achieve social consolidation, maintain the harmonious functioning of society and its progressive development in the interests of the human person.

Key words: Lorenzo Luzuriaga, social pedagogy, socio-pedagogical doctrine, socio-pedagogical phenomena, intergenerational education, education in mass society, community education.

УДК 37(09):37.013.42
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/48.1.4>

Зайченко Н.І.,
докт. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Іспанський педагог Лоренсо Лузуриага (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) по праву може бути віднесений до плеяди фундаторів соціально-педагогічного наукового напрямку в історії світової педагогіки. У його наукових працях був представлений не просто теоретичний аналіз ідей про соціальну і політичну педагогіку в їхньому розвитку, а оригінальна соціально-педагогічна концепція, неперевершена в своєму роді на середину 1950-х років, зокрема за параметром синтезування педагогічних, соціологічних та політологічних ідей.

У монографії «Соціальна і політична педагогіка» (Буенос-Айрес, 1958 р., вперше видано 1954 р.) Лоренсо Лузуриага детально розкривав концепт «соціальна педагогіка». Він стверджував: «Соціальна педагогіка має на меті дослідження виховання в його відношеннях із суспільством, діяльність соціальних груп із формування людини, а також вплив виховання на людське суспільство. Виховання, в дійсності, не є виключно пасивним елементом, на який впливає суспільство, а є динамічним фактором, котрий сприяє зміненню та перетворенню [соціуму]» [1, с. 9].

Соціальна педагогіка, на погляд Лоренсо Лузуріаги, має два істотних аспекти: дескриптивний (експлікативний) та аксіологічний (нормативний). Як теорія, соціальна педагогіка призначена дослідити факти, діяльності та інституції виховання й описати їх таким чином, яким вони представлені в соціальній реальності. Також соціальна педагогіка спрямована на вивчення виховних цінностей та уявлень про те, яким має бути виховання в суспільній дійсності. Стосовно першого аспекту – доцільним, на переконання іспанського науковця, є використання концепту «соціологічна педагогіка», стосовно іншого – саме концепту «соціальна педагогіка» [1, с. 9].

У зведенні соціально-педагогічної концепції Лоренсо Лузуріага спирався на дослідження сучасних соціологів (Ф. Тьонніс, М. Вебер, Г. Фрейєр, К. Маннгейм, А. Посада та ін.), на вчення педагогів-класиків (Й. Песталоцці, Г. Кершенштейнер, П. Наторп, Д. Дьюї та ін.), на модерні філософські вчення (Х. Ортега-і-Гассет, В. Дільтей, К. Ясперс та ін.). В обґрунтуванні власної позиції педагог обов'язково роз'яснював, з яких джерел виходила та чи інша думка, наводив багато цитат та посилався у своїх наукових роботах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження педагогічних поглядів Лоренсо Лузуріаги, зокрема на соціально-педагогічні феномени, здійснювалося в контексті: компаративного аналізу зарубіжного досвіду педагогічної теорії та практики (Т. Левченко, О. Локшина та ін.); історико-педагогічного аналізу освітніх пошуків і перетворень (Н. Дічек, Г. Корнетов, В. Майборода, М. Ярмаченко та ін.); вивчення тенденцій розвитку соціальної педагогіки в Україні та зарубіжжі (І. Зверєва, Л. Міщик, Н. Чернуха, Л. Штефан, Л. Мардахаяєв, Т. Ромм та ін.).

Висвітленню окремих аспектів науково-педагогічної спадщини Лоренсо Лузуріаги присвячені наукові публікації сучасних іспанських дослідників Е. Баррейро Родригеса (Н. Barreiro Rodriguez), Х. Руїса Берріо (J. Ruiz Berrío), Т. Дабусті де Муньос (Т. Dabusti de Muñoz), П. Маєстро (P. Maestro) та ін. Оригінальна соціально-педагогічна концепція Лоренсо Лузуріаги так само, як і постать видатного педагога, по сьогодні залишаються ще мало вивченими.

Мета статті – розкрити погляди визначного іспано-аргентинського педагога, науковця Лоренсо Лузуріаги на соціально-педагогічні феномени.

Виклад основного матеріалу. У монографії «Соціальна і політична педагогіка» Лоренсо Лузуріага роз'яснював, що соціальна педагогіка головним чином має на меті дослідження відношення «виховання – суспільство». Вона є складником загальної педагогіки, разом із тим – це самостійна наука. Загальна педагогіка спрямовується передовсім на формування людини, а людина є чимось

більшим за соціальну істоту, це – особистість із індивідуальним життям, розвиненню якого необхідне сприяння. Тому загальна педагогіка поєднує два аспекти – соціальний та індивідуальний, оскільки вони є невідимими в людському житті. Соціальна педагогіка теж враховує ці два аспекти, бо, з одного боку, вона вбачає у вихованні шлях інтеграції людини в суспільство (індивідуальний аспект), а з іншого – розглядає виховання як засіб збереження і розвитку самого людського суспільства (соціальний аспект) [1, с. 11].

Вихідна позиція Лоренсо Лузуріаги стосовно соціальної педагогіки полягала в тому, щоби розглядати виховання як фактор змінення та перетворення суспільства. Педагог доводив, що виховання – передусім соціальне явище, потреба в ньому виникає з появою соціуму, і поза вихованням соціум як сукупність людських зв'язків та відносин не розвиватиметься.

Лоренсо Лузуріага уявляв суспільство як конгломерат соціальних груп і класів, людських поколінь, мас і меншин, громад та родин. На його погляд, всі елементи, які конституують суспільство, мають відношення до виховання, тобто здійснюють виховний вплив на особистість людини. Більше того, особистість постає у взаємодії із різними елементами суспільства.

У контексті соціальної педагогіки Лоренсо Лузуріага зосереджував основну увагу на духовній дії виховання в консолідації суспільства. Виховання має велику силу у справах розв'язання суперечностей між різними суспільними класами та творення єдності в соціумі.

Науковець доводив, що розвинення соціальної педагогіки починається не наприкінці ХІХ ст. у зв'язку із появою в 1898 році праці Пауля Наторпа «Соціальна педагогіка», а набагато раніше – ще в античний час. У філософських концепціях Платона і Аристотеля з-поміж іншого йшлося про виховання в суспільстві.

На початку ХХ ст. чітко виділяються три течії соціальної педагогіки: перша – ідеалістична, постала під впливом кантіанської філософії, розвинена Паулем Наторпом; інша – позитивістська; третя – соціологічна педагогіка [2, с. 250].

Означаючи концепт «виховання», Лоренсо Лузуріага акцентував увагу на тому, що «виховання бере на себе суспільну місію розвинути життєвий план людини та ввести її у соціально-культурний світ» [1, с. 29]. У цьому відношенні можна представити два розрізи виховання: вертикальний (виховання супроводжує все життя людини – від народження до смерті) та горизонтальний (виховання охоплює всі прояви людського життя – від природних до духовних) [1, с. 29].

Наголошував педагог і на тому, що «виховання є одним із засобів і, можливо, основним, за допомогою якого досягається [суспільна] єдність та

вможливується співіснування членів суспільства» [1, с. 30].

Суспільство не є застиглим утворенням. Воно постійно змінюється, живиться енергією нових поколінь, проте задля підтримання соціальної рівноваги людські спільноти прагнуть зберігати певні традиції та звичаї. Виховання – обов'язкова умова підтримання і трансмісії суспільних традицій. Лоренсо Лузуріага підкреслював, що виховання – передовсім соціальне явище, про це «засвідчує неперервне втручання в історії різних суспільних інституцій у виховання – від родини до міста-держави, від церкви до професійного об'єднання, від місцевої громади до національної держави» [1, с. 31].

У фундаментальній праці «Історія освіти і педагогіки» (Буенос-Айрес, 1971 р., вперше видано 1953 р.) Лоренсо Лузуріага також обґрунтовував ідею про виховання як суспільне явище та механізм підтримання колективної єдності. «Виховання – то є невіддільний, істотний складник життя людського й суспільного, і воно існує від часу появи людини на землі», – пояснював педагог [2, с. 11].

У смисловій єдності розглядав Лоренсо Лузуріага соціальну і політичну педагогіку. Він неодноразово зазначав, що завдання, які вирішуються політичною педагогікою, мають соціально-педагогічне значення. Політична педагогіка є похідною від соціальної педагогіки. За твердженням іспанського науковця, «вона охоплює коло різних питань, котрі стосуються виховання в державі» [1, с. 10].

Політична педагогіка спрямована на розв'язання специфічних проблем у виховній галузі, зокрема питань, пов'язаних із церковним та державним втручанням в освітню сферу, визначенням співвідношення між державною і приватною освітою тощо. Починаючи з часів Французької революції, утверджувалася практика включення до реформаторських програм і проектів різними політичними партіями та групами питань стосовно освітньої сфери [1, с. 128].

Провівши теоретичний аналіз концептів «виховання», «суспільство», «політика», «культура», педагог приходив до висновку, що соціальна педагогіка мала включати до свого концептуального поля спектр відношень – «виховання – покоління», «виховання – соціальні класи», «виховання – маси», «виховання – громада», «виховання – держава». Обґрунтування Лоренсо Лузуріагою педагогічного значення кожного з цих аспектів мало своїм логічним наслідком витворення оригінальної авторської соціально-педагогічної концепції.

Покоління – елементи суспільства – розглядаються іспанським науковцем як феномен соціальної педагогіки і як феномен – духовної природи. Лоренсо Лузуріага схилявся до поширеної в історичній науці думки про вирізнення щонайменше

трьох славетних «поколінь» в Іспанії у другій половині XIX – першій чверті XX ст., а саме: «покоління 1868», «покоління 1898» та «покоління 1914». У першому випадку – малося на увазі покоління інтелектуалів – послідовників філософії краузізму, яке постало під впливом революційних подій 1868 року (Н. Сальмерон, Ф. Хінер де лос Ріос, Г. Аскарате, М. Лабра, Х. Коста та ін.). Саме з нього, на погляд Л. Лузуріаги, «починалася історія сучасної іспанської культури» [1, с. 53].

В іншому випадку – йшлося про плеяду творчих діячів, письменників, художників, яка увійшла в історію під назвою «покоління 1898 року». Їхня творчість була цілковито спрямована на осмислення історичної долі Іспанського Королівства, котре внаслідок іспано-американської війни наприкінці XIX ст. утратило останні колоніальні володіння та з могутньої імперії перетворилося на відсталу європейську окраїну. Представники «покоління 1898» (Р. Вальє Інклан, П. Бароха, Асорін (Х. Мартінес Руїс), Р. Маесту, А. Мачадо та інші й попередники – А. Ганівет, М. Унамуну, Х. Бенавенте) вдавалися до критики іспанського традиціоналізму, багато полемізували та по суті продовжили ідейну боротьбу «покоління 1868» [1, с. 53–54].

«Покоління 1914» (Х. Ортега-і-Гассет, М. Гарсія Моренте, А. Кастро Кесада, К. Санчес Альборнос та ін.) зросло на ідеях двох попередніх «поколінь», проте в нових умовах історичного буття багато в чому відступило від ідейної основи попередників. Зауважував Лоренсо Лузуріага і про те, що чимало видатних осіб – сучасників та ровесників представників «поколінь» – часто не поділяли їхніх ідейних переконань [1, с. 54].

Розглядаючи феномен покоління в соціально-педагогічному контексті, Лоренсо Лузуріага визначав кілька істотних властивостей покоління. По-перше, покоління здебільшого виокремлюється як соціальна група тоді, коли воно протиставляє себе попередньому поколінню і тим самим кидає своєрідний виклик історичному часові [1, с. 56]. По-друге, виховання «покоління молоді» у певному політичному дусі – невіддільна умова розвитку політичних партій, релігійних організацій та тоталітарних держав (у демократичних державах ця тенденція зберігається) [1, с. 57]. Нарешті, в конкретний історичний час співіснують щонайменше три покоління людей, і яке з них справляє найбільший вплив на хід історії залежить від політичних обставин. Так, у періоди розквіту держав вагомніше значення справляють «зрілі покоління», а в періоди історичного занепаду – «молодіжні покоління» [1, с. 58].

Відношення «виховання – покоління» Лоренсо Лузуріага розкривав, виходячи з розуміння закономірного історичного ходу речей. «Одні покоління змінюють інші, вони з'являються, розвиваються,

а з часом – зникають із суспільства. Однак це не відбувається без впливу на наступні покоління, так само теперішні покоління зазнали впливу попередників. Кожне покоління є учнем попереднього і вчителем наступного. Поза цією взаємодією та поза міжпоколінним вихованням суспільство не змогло би існувати», – пояснював педагог [1, с. 59].

У контексті соціальної педагогіки Лоренсо Лузуріага вів мову саме про міжпоколінне виховання, завдяки якому здійснюється трансмісія духовних цінностей від одного покоління до іншого, а також формується певний спосіб життя молодого покоління під проводом покоління батьківського.

У праці «Педагогіка» (Буенос-Айрес, 1981 р., вперше видано 1950 р.) Лоренсо Лузуріага наголошував, що для нормального функціонування суспільство потребує інкорпорації нових поколінь і що ця інкорпорація здійснюється шляхом освоєння звичаїв, традицій, мови та знання попередніх поколінь. Суспільство розвивається завдяки духовному впливу виховання на нові покоління [3, с. 38].

Звертав увагу Лоренсо Лузуріага й на ту обставину, що виховання є значущим суспільним явищем, воно не може обмежуватися шкільним середовищем. У суспільстві обов'язково мають бути інші виховні інституції для дітей та молоді, які би в позашкільному середовищі сприяли особистісному зростанню людини та правильному спрямуванню її у вирі життя [1, с. 60].

Лоренсо Лузуріага надавав великого значення соціальному вихованню у справі формування молодого покоління. Соціальне виховання передбачає включення людини в суспільний світ за допомогою встановлення численних соціальних зв'язків. Найголовніша ж його мета полягає в тому, щоби розвинути в особистості «соціальне почуття» – спроможність діяти спільно та солідарно з іншими людьми [3, с. 188].

Одним із найскладніших соціально-педагогічних феноменів Лоренсо Лузуріага вважав виховання в масовому суспільстві. Маса розглядалася іспанським педагогом як явище модерного суспільства. Поява мас на історичній авансцені була викликана низкою причин і пов'язана, головним чином, із устремлінням численних груп сільського населення до великих міст у пошуках кращого заробітку на життя [1, с. 63].

Умістивши концепт «маси» в соціально-педагогічний контекст, Лоренсо Лузуріага притримувався позиції, що «маси – не є ні народом, ні пролетаріатом» [1, с. 63].

Наслідуючи Хосе Ортегу-і-Гассета, педагог закликав у визначенні поняття «маси» керуватися двома критеріями – кількісним і якісним. «У кількісному відношенні – маса – це натовп, неорганізована, безлика, однорідна множина, в якій превалює чисельність. У якісному відношенні – маса

виявляє плебейське, вульгарне, посереднє; в цьому сенсі не варто сплутувати її із певним соціальним класом, адже це є і у народу, і в аристократії», – роз'яснював Лоренсо Лузуріага [1, с. 63].

Зазначав він і про те, що у мас немає ні цілей, ні ідеалів. Маса легко піддається емоціям, навіюванню та впливу демагогів, котрі, використовуючи владу впливу над натовпами, швидко перетворюються на тиранів і диктаторів [1, с. 64].

Лоренсо Лузуріага прагнув віднайти відповіді на питання, як мають здійснюватися виховання й освіта в умовах масового суспільства. Він розмірковував таким чином, що в масовому суспільстві, в першу чергу, мають бути вирішені питання соціального захисту населення та суспільного правосуддя, адже це вможливить наділення родин певними свободами і як наслідок матиме – зосередження їх на вихованні дітей. Дальше держава має забезпечити доступність освіти для всіх. Проте елементарної освіти мас буде недостатньо для розвинення суспільства.

На переконання Лоренсо Лузуріаги, елементарна освіта дозволяє здобути культурні навички і вдосконалити професійні уміння, але в суспільстві мас – освіта має стосуватися всього життя, вона має не тільки привести людину до розуміння сучасних суспільних, політичних, економічних процесів, але й навчити жити та експериментувати, має зробити людину учасником суспільного життя [1, с. 67].

Поряд із концептом «маси» Лоренсо Лузуріага здійснював аналіз концепту «меншини». Він наголошував, що явище меншин – політичних, соціальних, інтелектуальних – закономірне в масовому суспільстві. Саме меншини – еліти – беруть на себе провідну керівну роль у розвиненні спільноти – мас. Лоренсо Лузуріага підкреслював, що «маси і меншини – нерозривно пов'язані між собою соціальні явища» [1, с. 65].

Маса без проводу меншин – вироджуватиметься, стикатимуться з насиллям та варварством. Меншини без опори на маси – прийдуть до деспотизму, тиранії, знівечення особистості. У масовому суспільстві має підтримуватися стійка взаємодія між масами й меншинами. Проблема полягає в тому, яким чином цього досягти, як мають обиратися еліти, спроможні повести за собою маси.

На погляд педагога, саме освітній шлях – основний для розв'язання даної проблеми. Зростання освіченості і культури мас уможливають гармонію взаємодії мас та меншин у соціумі, розвинення демократичного масового суспільства [1, с. 65].

За твердженням Лоренсо Лузуріаги, «зростання освіченості мас впливатиме й на вибір політичних лідерів, хоча, звичайно, досягнення платонівської ідеальної держави не можливе в реальності» [1, с. 67].

Проте, оскільки освічена людина – більш обізнана в суспільно-політичних процесах країни, вона робитиме свідомий політичний вибір на користь розвинення спільноти. На переконання Лоренсо Лузуріаги, виховання в масовому суспільстві має набути різних форм народного просвітництва. Це може бути й організована освіта дорослих, і культурно-просвітницькі місії, і народні вищі школи тощо.

У «Педагогіці» Лоренсо Лузуріага підкреслював, що соціальний модус виховання треба завжди брати до уваги, адже виховання виступає для суспільства конституційним фактором. Саме виховання шляхом трансмісії історичної культурної традиції вможливорює формування таких соціальних елементів, як нові людські покоління; саме виховання шляхом спрямованої впливової дії досягає швидкої інтеграції людини до соціуму. І в цьому сенсі важливо розуміти, що виховання – це не стільки шлях індивідуального вдосконалення, скільки – суспільного, шлях витворення прийдешнього [3, с. 50].

Визначивши виховання в масовому суспільстві як соціально-педагогічний феномен, Лоренсо Лузуріага намагався обґрунтувати значення виховання в підтриманні гармонійного функціонування суспільства мас (в якому неодмінно мають поєднуватися щонайменше два елементи – масова більшість і керівна меншість) та накреслити шляхи розвинення масового суспільства під дією виховання. У соціально-педагогічному вимірі постановлення проблеми виховання в масовому суспільстві вирізнялося новизною, а актуальність зазначеної проблеми не втрачається і в сьогоденні.

Виховання в громаді – інший значущий соціально-педагогічний феномен відповідно до педагогічної концепції Лоренсо Лузуріаги. Громада – це і територіальна одиниця, і людська спільність, сформована історично як культурна єдність. У сільській та міській громадах різнитимуться форми соціального виховання, оскільки життя в сільській місцевості має особливості порівняно з міським життям. І саме в освітній сфері відмінності в сільській і міській громадах проявляються більше, ніж в інших сферах суспільного життя. У великих містах – школярі мають можливості навчатися систематично, громадяни можуть здобувати освіту впродовж життя, існує розмаїття засобів культурного розвитку населення; в селах – всі ці можливості значно обмежені [1, с. 77–78].

На думку Лоренсо Лузуріаги, «школа, як у місті, так і в сільській місцевості, має бути не тільки центром навчання, але й важливим осередком суспільного життя громади» [1, с. 79]; «школа може перетворитися на соціально-культурний центр району або селища, а вчитель – на справжнього духовного поводиря громади» [1, с. 79–80].

Зауважував педагог і про те, що виховання в громаді охоплює великий спектр засобів позашкільної освіти. Дитячі і молодіжні організації, бібліотеки, театри, кіно, музика, преса, спорт – все це інструментарій виховання в громаді [1, с. 81].

Висновки. В іспаномовному дискурсі на середину 1950-х років соціально-педагогічна концепція Лоренсо Лузуріаги не просто оригінальна, а неперевершена за багатьма параметрами науково-педагогічного дослідження. Якщо врахувати, що соціально-педагогічні ідеї висловлювалися іспанським науковцем уже в публікаціях 1910-х років, а в монографії «Школа й оточення» (*Revista de pedagogia*, 1933 р.; перевидано під назвою «Виховання нашого часу» (Буенос-Айрес, 1966 р.)) – фактично знайшли відображення основні елементи авторської соціально-педагогічної концепції, то можна зробити припущення, що більш раннє оформлення цієї концепції не відбулося лише через ті політичні події в Іспанії, які змінили хід історії держави та громадянське життя, а Лоренсо Лузуріагу, як і багатьох іспанських інтелектуалів, змусили (в прямому сенсі цього слова) емігрувати до Латинської Америки.

Лоренсо Лузуріага обґрунтовував соціально-виховне значення таких елементів суспільства, як покоління, маси, меншини, громади, народи й держави, піддавав глибинному теоретичному аналізу соціально-педагогічні феномени міжпоколісного виховання, виховання в масовому суспільстві, виховання в громаді, позашкільної освіти. Науковий доробок іспанського педагога потребує подальшого детального вивчення, адже в царині соціальної педагогіки обґрунтовані Лоренсо Лузуріагою ідеї актуально звучать у буремному сьогоденні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Luzuriaga L. *Pedagogia social y politica*. Buenos Aires: Ed. Losada S. A., 1958. 230 p.
2. Luzuriaga L. *Historia de la educacion y la pedagogia*. Buenos Aires: Ed. Losada, 1971. 282 p.
3. Luzuriaga L. *Pedagogia*. Buenos Aires: Ed. Losada S. A., 1981. 331 p.